

att många lajv-utövare kan känna igen sig i boken och likt mig läsa den med stor behållning.

Bo Nilsson, Umeå

Hanna Schühle: *"We present Europe through our cultures". Doing Europe in (international) cultural relations*. University of Gothenburg 2014. 242 s., ill. Sammanfattning på svenska. ISBN 978-91-975353-7-3.

Valet till Europaparlamentet den 25 maj 2014 innebar stora framgångar för de nationalistiska, högerextrema partierna runt om i Europa, inte minst i Sverige där Sverigedemokraterna fick närmare 10 procent av rösterna. Tre dagar efter valdagen lade etnologen Hanna Schühle fram avhandlingen *"We present Europe through our cultures". Doing Europe in (international) cultural relations* vid Göteborgs universitet. Det var en händelse som såg ut som en tanke eftersom Schühles studie har indirekt en hel del intressant att säga om orsakerna till utfallet av valet. Författaren har granskat hur det mångnationella nätverket EUNIC (the European Union National Institutes for Culture) har lyckats i syftet att skapa en bättre förståelse för "europeisk kultur i sin mångfald" (som slogan lyder) inom och utom Europa. Mot bakgrund av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är Schühle intresserad av att undersöka hur Europa (europeisk kultur) görs i internationella sammanhang.

EUNIC bildades 2006 i Prag och presenterades året efter i Bryssel av skilda kulturorienterade institutioner från 19 EU-länder. Idag är 32 medlemmar från 27 EU-länder knutna till nätverket, vilket betyder att vissa länder har fler än en medlem ansluten. Som exempel på institutioner som bär upp EUNIC kan nämnas Sveriges ambassad i Berlin, Austrian Cultural Forum Berlin, Czech Centre Berlin, the Goethe-institut Vietnam, the Institut Français Ukraine etc. Av exemplen framgår att Schühle valt att fokusera EUNICs kulturella evenemang av skilda slag i tre länder, Tyskland (Berlin), Ukraina (Kiev och Donetsk) samt Vietnam (Hanoi, Hue, Ho Chi Minh City). Undersökningsplatserna är valda för att spegla hur Europa görs inom EU, i ett europeiskt tredje land och utanför Europa. Undersökningsobjektet snävas in till tre olika s.k. *kluster*. Kluster formas när minst tre nationella kulturinstitutioner från olika EU medlemsstater i ett

värdland går samman för att arrangera kulturevenemang med anknytning till EUNICs syften. I avhandlingen får vi möta klustret i Berlin som arrangerar t.ex. en *The Don Juan Film Series*, som består av elva historiska filmer från olika europeiska länder; EUNIC Ukraina klustret som bl.a. organiserar en *European Film Festival* och slutligen klustret i Vietnam som lanserar något de kallar *Open Academy Europe*, anordnad för att stärka dialogen mellan europeiska och vietnamesiska konstscener.

De nationella institut som är engagerade i EUNIC är experter på det uppdrag de ställs inför. De har mångårig vana att främja den nationella kulturen i internationella relationer. Nytt med inträdet i EUNIC är att det nationella institutet nu förväntas representera europeisk kultur, vilket också ställer krav på samarbete mellan institut från olika EU-länder.

Schühles avhandling ligger i gränslandet mellan forskning och utvärdering. Den tangerar också aktionsforskningsgenren genom ett ganska tydligt ställningstagande för att EUNIC ska fungera optimalt i relation till uttalade intentioner. Engagemanget framträder särskilt i slutavsnittet där författaren, efter att ha summerat undersökningens slutsatser, levererar ett antal rekommendationer om vad som behöver göras.

Därmed är det redan utsagt att EUNIC inte lyckas särskilt väl med uppdraget att presentera europeisk kultur i sin mångfald i internationella kontexter. Varför? Avhandlingen är väl disponerad som på etnologiskt vedertaget sätt löper uppifrån och ner. Efter inledning och bakgrundsbeskrivning arbetar sig författaren successivt ner från dokumentens deklARATIONER och representanternas tal om hur de ser på och vill åstadkomma med arbetet i EUNIC till de vardagliga praktiker där intentionerna realiseras, där Europa faktiskt görs genom skilda kulturevenemang.

Undersökningens material utgörs främst av intervjuer med representanter för de olika institutionerna, samt observationer av händelseförlopp på tre utvalda klustrens medlemsmöten och kulturevenemang.

I bakgrundskapitlet (2) tydliggörs EUNICs uppdrag så som det framträder i dokument med koppling till nätverkets överordnade syfte. Det blir klart utsagt att uppgiften är att marknadsföra (promote) och skapa förståelse för europeisk kultur i internationella sammanhang. Även om slogan om "enheten i variationerna" uppmärksammas läggs tyngdpunkten i de officiella deklARATIONERNA på att via EUNICs kulturevenemang sprida de europeiska värderingarna.

I följande kapitel möter vi medlemsrepresentanternas egna uppfattningar om orsakerna till att medverka i EUNICs klusterverksamhet. Vissa av de intervjuade ser medlemskapet som självklart och naturligt. Här finns en koppling till den officiella linjen att trots kulturella variationer mellan staterna finns en typisk europeisk värdegemenskap, vanligen kopplad till Upplysningsidéerna. När innehållet i det europeiska ska definieras närmare blir dock flertalet svävande på målet. En europeisk kultur existerar, men förblir till innehållet abstrakt.

Men orsaken till engagemanget i EUNIC avviker ofta från den uttalade att skapa ökad förståelse för det europeiska. Genom medverkan får den enskilda medlemmen tillgång till mer resurser att marknadsföra det egna landets kultur, till en större publik. Det blir tydligt angivet att medlemskapet ska gagna den egna nationens kulturpolitiska intentioner och om så inte sker finns det ingen anledning att ansluta sig till klustrets verksamhet.

Samma nationalistiska tendenser visar sig i kapitel fyra där författaren granskar planerings- och organisationsfasen av evenemangen. Fokus riktas mot hur det interna och externa samarbetet fungerar. När det stora klustret i Berlin ska samverka med teatergruppen Schaubühne om arrangemanget av en stor internationell dramatikfestival förlorar EUNIC som enhet ganska snabbt kontrollen över planeringen. Schaubühne ansvarar nu för val av tema och dramatiker i samarbete med några utvalda enskilda medlemsrepresentanter som främst ser till egna nationella intressen. Det innebär att informationen från Schaubühne endast sprids till de få medverkande institutionerna, inte till EUNIC som helhet.

Som orsak anger Schühle att det saknas klara direktiv om hur samarbete med utomstående partners ska gå till inom EUNIC. Problem av liknande karaktär uppstår även när ett evenemang som tidigare drivits av en individuell medlem (Goethe-institutet i Vietnam) ska (av finansiella skäl) ”europeiseras” som EUNIC projekt inom *Open Academy Europe*-arrangemanget i Vietnam. Eftersom samarbetet mellan de olika bidragsgivarna inom klustret var så begränsat sågs evenemanget fortfarande som ett bidrag från Goethe-institutet, dvs. som en nationell tillställning.

Problemet att manifesteras en enhetlig EUNIC-front visar sig också i samband med Berlin-klustrets *Don Juan Film Series*-projekt. Temat passerar nämligen inte alls som typiskt europeiskt kulturarv för

många öststater; Slovakien, Estland, Bulgarien, Litauen och Serbien ställer sig främmande till motivet, som de menar är en ”medelhavs *latino* thing”. Det är inte enda tillfället en regional klyvnad mellan gamla (Väst) och nya medlemsstater (Öst) blir synlig i avhandlingen, med Öst som den Andra inom. Det finns alltså ett internt vi och dom inom EUNIC som följer andra linjer än den nationella och som ytterligare försvårar försöken att precisera innehållet i den europeiska kulturen. Det är något förvånande att författaren påvisar denna tydliga tendens utan att vidare kommentera fenomenet, inte minst med tanke på ämnets aktualitet i EU-orienterad forskning och politik.

I det näst sista kapitlet är det slutligen realiseringen och utfallet av klusterevenemangen som belyses. Tidigare har det handlat om att granska den interna meningsproduktionen. Här fokuseras vilka bilder av Europas kultur i dess mångfald som (re)presenteras utåt och hur mottagarna förhåller sig till budskapen. Åhörarna är i lika hög grad deltagande när mening produceras, konstaterar Schühle med stöd i Stuart Halls *dialogic*-modell. Resultatet är nedslående i relation till de officiella ambitionerna. På nytt blir den nationalistiska diskursens dominans tydlig. När det fanns goda möjligheter till dialog, som t.ex. i Berlin-klustrets *Days of Foundations* där information till allmänheten om EUNICs syften stod i centrum, var budskapen i själva verket få om EUNIC och den europeiska kulturen. Istället salufördes oförblommerat de enskilda medlemmarnas nationella institutioner. Det innebär att endast det andra ledet i nätverkets slogan experimenterades: Europa som mångfald.

Redovisningen av en rad andra exempel från de tre klustrens tillställningar i Berlin, Ukraina och Vietnam visar samma tendens. Europa konstrueras som en fragmenterad enhet, vilket demonstrerar en tydlig diskrepans mellan högtidliga tillkännagivanden och vad som sker i praktiken. Representanterna misslyckas om och om igen med att placera in de individuella bidragen i en gemensam europeisk kulturell kontext. Varför förbises den gemensamma nämnaren?

Schühle är ganska tydlig på den punkten. Hon menar att företrädarna har stort intresse av att visa fram de individuella institutens verksamhet. Som tidigare har påpekats ser man EUNIC främst som en plattform för att nå ut med den nationella kulturella särprägel till den stora publiken. Detta måste också skyllas på EUNICs, förvisso lovvärt flexibla, men

samtidigt lösa organisation. EUNIC har ingen fast anställd ledning eller administrativ personal. Det är negativt ur flera aspekter betraktat utifrån EUNICs intressen. Aktörernas lojalitet styrs naturligt mot den (nationella) institution de är anställda vid. Även om de skulle vilja viga mer tid åt EUNICs mål hindras de av sysslor att sköta på institutionen. Brist på tid motverkar frekventa möten mellan klustrens olika intressenter vilket innebär få tillfällen att mejsla fram vad de har gemensamt som medlemmar i den europeiska kulturen. Ingen integration utan interaktion, frestas man tillägga.

I slutkapitlet får representanterna yttra sig om hur de ser på EUNICs arbete generellt med betoning på vad som kan göras bättre. Talande är att ingen av dem levererar några reflexioner om innehållet i EUNICs verksamhet, inget om europeisk kultur och evenemangens betydelse för ökad förståelse av det specifikt europeiska i internationella sammanhang. Den generella problematik som avhandlingen på ett förtjänstfullt sätt belyser är de svårigheter transnationella samarbetsprojekt ställs inför, dvs. i fall när den nationella identiteten måste modifieras i relation till en samhörighetskänsla som överskrider riksgränserna. ”Europa” finns inte, det måste göras, men som avhandlingen visar sker det inte inom ramen för EUNICs verksamhet. Nationerna består i den europeiska samarbetskontexten. Projektet faller in i väl upptrampade spår som rör lanseringen av nationell kultur i internationella relationer. Representanterna är sedan lång tid experter på området, men det har enligt Schühle snarare varit hämmande för syftet. I brist på klara direktiv, det allmänna problemet att definiera vad det gemensamma europeiska är och tid för transnationella möten och överläggningar har situationen lösts genom att hålla fast vid det man kan (och ska ägna det mesta av arbetstiden till); främja det egna institutets intressen. Man kan säga att deltagarna har inbjudits till att accentuera de nationella bidragen just därför att den europeiska kulturen är så undanflyktig och perifer som diskussionsobjekt inom EUNIC.

Trots den svidande kritiken menar författaren att EUNIC har potentialen att bli förenlig med sina syften. Särskilt pekar Schühle på behovet av ett perspektivskifte. Man ska inte ställa det ena intresset mot det andra utan acceptera att Europas kultur alltid kommer att vara svårdefinierbar när gränser ständigt förskjuts i en globaliserad värld. Göra Europa måste ses som en ny umgängesform mellan Europas nationer eller

annorlunda uttryckt, de nationella diskurserna måste inkorporera en Europadimension.

Det finns inte mycket att invända mot Hanna Schühles avhandling. Det socialkonstruktivistiska perspektivet tillämpas konsekvent i relation till det europeiska. En kritisk anmärkning är dock att den argumentationen drivs så stringent att den tenderar att undanskymma det faktum att också nationer görs. Nu framstår de som stabila enheter trots att de självfallet i linje med teorin är konstruktioner i lika hög grad som makroregionen Europa. Jag hade gärna sett att den poängen hade framhållits i slutavsnittet, inte minst för att visa att det är ingen oöverstiglig skillnad mellan att bygga Sverige och Europa. Det är principiellt möjligt att skapa en europeisk kulturell gemenskap av samma karaktär som den svenska. En annan fråga är om det är önskvärt.

Det är berömvärt när etnologer tar sig an de stora och svåra frågorna, här om det brännande behovet av att blicka utöver gränserna och söka möjligheter att utveckla transnationella gemenskaper. Med denna avhandling har etnologiämnet viktig kunskap att förmedla i vida akademiska och politiska kretsar.

Mats Lindqvist, Södertörn

Olof (Olle) Näsman: *Samhällsmuseum efterlyses. Svensk museiutveckling och museidebatt 1965–1990*. Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet 2014. 237 s., ill. ISBN 978-91-7901-040-2.

Olle Näsman's avhandling behandlar ett mycket viktigt skede i svenskt museiväsende – den turbulenta period under främst 1960- och 70-talen då flera etablerade sanningar ifrågasattes. Flera museer blev satta i focus, inte minst med politiska förtecken. Ett oerhört intressant ämne som Näsman är mycket insatt i och som han beskriver detaljerat. Avhandlingen fyller ett stort kunskapsbehov.

Näsman startar med att citera Per Wästberg som ”förgäves letar efter ett samhällsmuseum”. Det är utgångspunkten för avhandlingen, där Näsman som genomgående tema för arbetet skiljer mellan begreppen ”Samhällsmuseum” och ”Kulturarvmuseum”. Dessa begrepp är centrala i många av hans diskussioner i avhandlingen.

De kriterier som definierar ett kulturarvmuseum